

MAVİ MARMARA'NIN ULUSLARARASI RAPORLARDAKİ İZDÜŞÜMÜ

Özgür Kavak

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Araştırma 09

Giriş

Bu yazıda 31 Mayıs 2010 tarihinde İsrail'in insani yardım filosuna yönelik saldırısı üzerine kaleme alınan Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi Uluslararası Vaka İnceleme Heyeti'nin raporu,¹ Türkiye'nin BM'ye sunduğu nihai rapor² ve İsrail'in hazırladığı Turkel Komisyonu raporu³ ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

BM İnsan Hakları Konseyi, 2 Haziran 2010 tarihinde İsrail askerî kuvvetlerinin 31 Mayıs 2010 tarihli saldırısını uluslararası hukuk ihlalleri açısından incelemek üzere bir uluslararası bağımsız "Vaka İnceleme Heyeti"nin kurulması kararını almış ve bu heyetin vardığı sonuçları İnsan Hakları Konseyi'nin on beşinci oturumunda sunmasını istemiştir. 23 Temmuz 2010 tarihinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi emekli hâkimlerinden ve Trinidad ve Tobago'nun eski

hukuk müşaviri Hâkim Karl T. Hudson-Phillips, İnsan Hakları Konseyi Başkanı tarafından Heyet başkanlığına atanmıştır. Heyet'e atanan diğer üyeler ise BM himayesindeki Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin eski başsavcısı Sir Desmond de Silva ile Uluslararası Asya Pasifik Kadın Hakları Eylem Takip Platformu yönetim kurulu kurucu üyesi ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi eski üyesi Malezya'dan Mary Shanthi Dairiam'dır. Heyet, rapor hâline getirdiği bulgularını 27 Eylül 2010 tarihinde kamuoyuyla paylaşmıştır. Raporun uluslararası hukuki sorumluluk çerçevesinde bağlayıcılığı bulunmamasıyla birlikte BM'nin insan hakları konusundaki en yetkili kurumu tarafından kaleme alındığından uluslararası camia nezdinde muteberdir. Dolayısıyla Mavi Marmara hadisesi bağlamında takip eden süreçlerde gözardı edilmesi mümkün değildir.

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Türkiye ve İsrail tarafından kurulan komisyonlarca hazırlanan diğer iki rapor ise esas itibarıyla BM Genel Sekreteri'nin 2 Ağustos 2010'da kuruluşunu ilan ettiği, "31 Mayıs'ta gerçekleşen filo hadisesiyle ilgili İnceleme Paneli'ne (Panel of Inquiry)" sunulmak üzere kaleme alınmıştır. Genel Sekreter, İnceleme Paneli'nin tam olarak hangi hususta inceleme yapacağından bahsetmemiş, Panel'in "Güvenlik Konseyi Başkanlık Bildirisi'ne dayanarak kendisine verilen görevi layıkıyla yerine getireceği" ümidinde olduğunu ifade etmekle yetinmiştir. İnceleme Paneli, gelecekte olabilecek benzeri vakaları önlemek için tavsiyelerde bulunmak amacıyla ulusal düzeydeki incelemelerin raporlarını teslim alma ve inceleme yetki ve sorumluluğu ile donatılmış olup Yeni Zelanda'nın eski Başbakanı Geoffrey Palmer'in başkanlığında, başkan yardımcılığını Kolombiya'nın eski Devlet Başkanı Alvaro Uribe'nin yaptığı, İsrail'den Joseph Ciechanove ve Türkiye'den emekli Büyükelçi Özdem Sanberk'in yer aldığı üyelerden oluşturulmuştur. Panel'in, Mavi Marmara hadisesinin objektif bir resmini ortaya koymayı hedeflediği söylenebilir.⁴

İsrail, bu Panel'in kuruluşunun öncesinde (15 Temmuz 2010), Türkiye ise 10 Ağustos 2010 tarihinde konuyla ilgili ulusal düzeyde soruşturma başlattıklarını duyurmuş, takip eden süreçte bahsi geçen Panel'e sunulmak üzere raporlar hazırlamıştır. Başkanlığını emekli yargıç Jakob Turkel'in yaptığı İsrail'in komisyonu hukukçu, asker ve diplomat kökenli Reuven Merhav, Miguel Deutch, Shabtai Rosenne ve Amos Horev gibi şahıslardan müteşekkildir. Daha ziyade İsraili asker ve yetkililerin şahitliklerini ve İsrail'in uluslararası kamuoyuyla paylaşmaktan kaçındığı görsel malzemeyi esas alan komisyon, nihai bulgularını Ocak 2011 tarihinde tamamlayarak raporu BM'ye teslim etmiştir.

Türkiye ise saldırının gerçekleşmesinin hemen akabinde hadisenin tüm veçheleriyle incelenmesi amacıyla Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in başkanlık ettikleri bir komite kurmuştur. BM Genel Sekreteri'nin Soruşturma Paneli'ni

oluşturması üzerine, "söz konusu saldırının ve filoda bulunan kişilerin maruz kaldıkları muamelenin araştırılması ve bu çerçevede BM Soruşturma Paneli'ne sunulacak raporun hazırlanması maksadıyla Başbakanlıkça bir Ulusal Araştırma ve İnceleme Komisyonu oluşturulmuştur. Başbakanlık koordinatörlüğü altında, Dışişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve Denizcilik Müsteşarlığı'nın katılımıyla çalışmalarını yürüten komisyonun BM mercileri ve Soruşturma Paneli'yle irtibatı bakımından Büyükelçi Mithat Rende'nin 'Temas Noktası' olarak görev yapması uygun görülmüştür. Ulusal Araştırma ve İnceleme Komisyonu saldırıyı tüm ilgili kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm hâlinde inceleyerek raporunu hazırlamış ve nihai şeklini Şubat 2011 tarihinde BM'ye sunmuştur."⁵

BM İnsan Hakları Konseyi'nin Mavi Marmara Raporu: "Kral Çıplak!" Diyebilmek

Heyet'in şahitliğine başvurduğu gemilerdeki yolcuların tamamı, Heyet üyeleri nezdinde, insancıl ruh sahibi, Gazze halkının selametini derin ve sahici bir hassasiyetle önemseyen kişiler oldukları yönünde bir kanaat oluşturmuşlardır (s. 56).

Hâkim Karl Hudson-Phillips başkanlığındaki BM İnsan Hakları Konseyi Uluslararası Vaka İnceleme Heyeti tarafından hazırlanan rapor, Gazze Şeridi'ndeki insani durum, insani yardım filosundaki gemilere gerçekleştirilen saldırılar ile gemilerin ele geçirilmesinden sonraki süreçte yaşananları tespit edip bunları uluslararası hukuk ve insan hakları hukuku açısından ele almaktadır. Hukuki kavramları hassasiyetle kullanmaya çalışan ve ulaştığı her yargıyı sözleşmeler, andlaşmalar ve mahkeme kararları gibi uluslararası hukuk kaynaklarına dayandırmaya özen gösteren raporda, "görgü tanıklarının ifadeleri, adli tıp raporları, Türkiye'deki tıbbi personel ve adli tıp çalışanlarıyla görüşmeler, tanıkların yazılı ifadeleri, olayla ilgili video kamera kayıtları ve diğer görsel malzemeler gibi farklı bilgi kaynakları" değerlendirilmiştir. Heyet, "gemideki fotoğraf makinelerine, video

kameralara, kapalı-devre televizyon kayıtları ile dijital depolama aygıtlarına İsrail tarafından el konulduğu ve bunlardan çok az ve seçilmiş görüntünün kamuoyuna sunulmuş olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmuş, bunu delil karartma kapsamında kabul ederek ifadesini dinlediği görgü tanıklarının anlattıklarıyla İsrail mercileri tarafından dağıtılan görüntülerin örtüşmediği noktada, İsrail tarafından dağıtılan söz konusu kayıtlara ziyadesiyle ihtiyatlı yaklaşmak zorunda kalmıştır.” (s. 6-7, 49-50).

İsrail’in bu kabil karartma girişimlerine rağmen eldeki veriler ışığında “olayların kapsamlı bir resmine vakıf olduğu” kanaatinde olan Heyet (s. 7), Gazze Şeridi’nde 2007 Haziran’ından bu yana uygulanmakta olan ablukanın “insani felaket seviyesine ulaştığı” kanaatini izhar etmekte6 ve hapsedme politikasının Gazze Şeridi’nde yaşayan insanlara uygulanan bir “toplu cezalandırma” oluşturduğu, bu yüzden kanun dışı ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesine aykırı olduğu görüşüne ulaştığını belirtmektedir (s. 16).

Heyet’in bu tespitinden hareketle filonun yola çıkmasındaki ana hedefin uluslararası hukuk açısından meşru olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede “gemilerin ve yolcuların sıkı güvenlik tedbirlerinden geçerek yola çıktıklarını” belirten rapor (s. 22), İsrail hükümetinin iddialarının hilafına “gemiye daha öncesinde silah sokulmadığı kanaatindedir.” (s. 24). Organizatörler arasında bulunan İHH’nın, “BM bünyesindeki Ekonomik ve Sosyal Konsey nezdinde danışman statüsü bulunduğu”na işaret edilmesi de İsrail’in İHH ile ilgili suçlamaları göz önünde bulundurulduğunda ayrıca önemlidir (s. 20).

Filoya uluslararası sularda yapılan müdahaleyi bütünüyle hukuka aykırı bulan Heyet (s. 15), geminin ele geçirilme sürecini, ele geçirildikten sonra yapılanları ve filo katılımcılarının ülkelelerine dönmelerine kadarki süreçte yaşananları tafsilatlı bir şekilde ele alarak hukuki analizini yapmaktadır. Silahlı müdahalenin tahlili çerçevesinde “hem helikopterlerdeki askerlerin hem de güverteye inmiş olanların paintball, plastik ve gerçek mermi kullanarak ateş ettikleri” sonucuna

ulaşmıştır (s. 26-27). Heyet, “İsrail kuvvetlerinin yaygın olarak ve keyfî bir biçimde öldürücü güç kullandığını ve çok sayıda insanın gereksiz ölümüne ya da ağır yaralanmasına sebebiyet verdiğini” söyleyerek bu müdahaleye karşı “meşru müdafaa ve sivil direniş çerçevesinde hareket eden yolcuların “ateşli silah kullandıklarına ya da gemide ateşli silah bulunduğu dair herhangi bir delile ulaşamadığı”nı söylemektedir (s. 27, 37). Filodaki gemilerin ve öldürülen yolculardan hiçbirisinin İsrail güçlerine karşı herhangi bir tehdit oluşturmadığı sonucuna varan Heyet’in (s. 15, 25, 36) bu tespitinden hareketle gemide yaşananların bir “katliam” olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Nitekim gemide yaşananların tasviri çerçevesinde anlatılanlar bu hususu desteklemektedir:

İsrail askerleri saat 04.30’a yaklaşırken zodyak botlardan Mavi Marmara’ya çıkmak için ilk teşebbüslerde bulunmuşlardır. Bir grup zodyak bot, Mavi Marmara’nın kıç tarafına hem iskele hem de sancak tarafından yaklaşmıştır. Yaklaşma sırasında, zodyak botlardaki İsrail askerleri gemiye gaz bombası, şok edici el bombası, göz yaşartıcı bomba ve paintball gibi öldürücü olmayan silahlarla ateş etmeye başlamıştır. (...) Üst güvertenin kontrol altına alınması operasyonu sırasında, İsrail kuvvetleri 15 dakika içinde üç helikopterden gemiye inmiştir. Hem helikopterlerdeki askerler hem de güverteye inmiş olan askerler, paintball, plastik mermi ve gerçek mermi kullanarak ateş etmişlerdir. Bu zaman zarfında gerçek mermi kullanımı sebebiyle dört yolcu ölümcül şekilde yaralanmıştır. Ağır yaralılardan başka, 14 tanesi kurşun yaralanması olmak üzere 19 yaralı daha mevcuttur. Üst güverteden köprü güvertesine kaçış yerleri hem az hem de bu geçişler dar olduğundan üst güvertedeki yolcuların kurşun yağmurundan kaçabilmeleri çok zor olmuştur. Öldürülen kişilerden en az birisi askerlerle yapılan boğuşmalarda yer almamıştır ve elindeki video kamera ile çekim yaparken vurulmuştur. Kurşun ya-

raları ekseriya vücudun kafa, göğüs, karın ve sırt gibi üst kısımlarında yer almaktadır. Olay sırasında üst güvertede nispeten az sayıda insan bulunduğunu dikkate alan Heyet, burada bulunan insanların neredeyse tamamının vurulmuş olduğu sonucuna ulaşmıştır. İsrail askerleri, zaten yaralanmış olan yolculara gerçek veya plastik mermilerle ya da beanbag saçmalarıyla ateş ederek saldırılarını sürdürmüşlerdir. Adli tıp raporu, üst güvertede öldürülen iki yolcuya yaralı olarak yerde yatarken yakın mesafeden ateş açılmış olduğunu göstermektedir (s. 25-27).

Geminin ele geçirilmesi sonrasındaki olaylar da Heyet tarafından tespit edilmektedir. Buna göre “yaralıları dipçikle vurulmuş; kafaları, çeneleri ve sırtları tekmelenmiş ve sözlü olarak taciz edilmişlerdir. Bir kısım yaralı yolcu, elleri kelepçelenerek bir süre öylece bırakılmış, daha sonra kollarından veya bacaklarından sürüklenerek güvertenin ön tarafına getirilmiştir” (s. 28-29, 31-32, 49). Yaralı olmayan tutsaklar da benzer insanlık dışı muamelelere tabi tutulmuşlardır:

Yolcular ilk alıkonulma süreçlerinde ya da dış güvertelerde birkaç saat boyunca diz çökmüş vaziyette tutuldukları sırada İsrail askerî kuvvetlerinin fiziki tacizine maruz kalmış; tekmelenmiş, yumruklanmış ve dipçiklerle dövülmüşlerdir. Görevi gereği gemide bulunan yabancı bir gazeteci kelepçelenmeden önce yere yatırılarak tekmelenip dövülmüştür. Yolcuların konuşmasına ya da hareket etmesine izin verilmemiş; sık sık küfürlü sataşmalarda bulunmuş, kadın yolcular cinsel aşağılanmaya maruz kalmışlardır. Yolcuların tuvalete gitmesine izin verilmemiş ya da ancak İsrail askerlerinin refakatinde izin verilmiş ve yolcular bunun için uzun süreler boyunca beklemek zorunda kalmıştır. Tuvalete gittiklerinde de tuvalet ihtiyaçlarını İsrail askerlerinin görebileceği bir şekilde ve elleri kelepçeli olarak giderebilmişlerdir. (...) İsrail kuvvetleri gemiye

köpekler de getirmiş ve bazı yolcular bu köpekler tarafından ısırılmıştır. Şeker ya da kalp hastalığı gibi kronik rahatsızlıkları olan bazı yolcuların ilaçlarına İsrail askerleri tarafından el konulmuş ve ilaçlarını geri almalarına izin verilmemiştir (s. 32-33).

Tutuklanma sonrası vaziyetin tasvirinde ise gemilerin Aşdod Limanı'na getirilmesi, gemilerden nakil, hapishane ortamı ve sınır dışı edilme sırasında yolculara “işkenceye varan düşmanca muameleler” yapıldığı Heyet tarafından ayrıca teyit edilmektedir. Bu muamelelere örnekleriyle yer veren rapor, bu süreçteki belli başlı hukuk ihlallerini şu şekilde sıralamaktadır: “a) keyfî yahut illegal tutuklama ya da alıkoyma, b) işkence ve diğer zalimane insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya cezalandırma, c) teşhir suçu, yani alıkonulan kişilerin kalabalıkların önünde zorla yürütülmeleri, d) kişi güvenliği ve insanlık onuru hakkının ihlali, e) diğer temel insan haklarının ihlali.”⁷⁷

Raporun tespitine göre Mavi Marmara'da tatbik edilen şiddet hariç, belki de en şok edici uygulama sınır dışı edilme gününde Ben Gurion Uluslararası Havalimanı'ndaki üniformalı İsrail personeli tarafından uygulanan aşırı ve sebepsiz şiddet olmuştur. Metinde “o kadar tutarlı ve canlıdır ki, neredeyse sorgulamaya dahi ihtiyaç kalmamaktadır” şeklinde tavsif edilen ifadelerden sonra şu tespitlere yer verilmektedir:

O gün terminal binasında korkutucu sayıda silahlı asker ve polis bulunmaktadı. Bazı yolcular bu yetkililerin “kavga aradığını” ifade etmiştir. O noktaya kadar zaten tamamen İsraililerin kontrolü altında bulunan bütün yolcular burada defalarca üst aramasından geçirilmiştir. Bu aşamada uygulanan şiddetin meşru bir zemini olmadığı görülmektedir. (...) [Buradaki olaylar esnasında] çok şiddetli dövülen İrlandalı bir yolcunun kafasından ciddi bir darbe aldığı ve boğazına basılması sebebiyle neredeyse boğulma

noktasına geldiği görülmüştür. Kendisine saldıranların polis memurları olduğunu ifade eden bu kişi, daha sonra bir neza-rethaneye alınmıştır (s. 44).

Raporun hemen her aşamasında ele alınan konu çerçevesinde işlenen suçlara ve hukuki ihlallere temas edilmektedir. Metnin sonuç kısmında “rapor boyunca tespit edilen şu suçların soruşturulmasını destekleyen açık deliller mevcuttur” denilmektedir:

- a. “Kasten adam öldürmek,
- b. işkence ya da insanlık dışı muamele etmek,
- c. kasten eziyet etmek, beden bütünlüğüne ve insan sağlığına vahim şekilde zarar vermek”(s. 54).

Heyet, İsrail’in uluslararası insan hakları hukuku çerçevesindeki yükümlülüklerinin de değişik şekillerde ihlal edildiği düşüncesindedir. Bunlar: “a) yaşama hakkı, b) işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ya da cezalandırmanın yasak olması, c) kişinin özgürlük ve güvenlik hakkı; keyfi tutuklama ve gözaltıların yasaklanması, d) gözaltındaki kişilere insani muamele yapılması ve doğuştan sahip olunan insanlık onuruna saygı gösterilmesi hakkı ve e) ifade hürriyeti” (s. 54-55).⁸

Türkiye’nin Nihai Raporu: “Hiçbir devletin kendini hukukun üstünde görmesine izin verilemez”

Farklı arka planlara sahip, muhtelif meslek erbabı bu yolcular, darda kalmış insanlara yardım etmek gibi bir insani hedefin ardında birleşmişlerdi (s. 15).

Türkiye’nin nihai raporu insani yardım filosunun hazırlanış sürecinden başlayarak saldırı anı ve sonrasında yaşananları ele alan kısım ile bu hususların hukuki analizinin yapıldığı genişçe bir kısımdan müteşekkildir. Temel tespit ve iddiaları bakımından yukarıda ele alınan BM raporuyla büyük oranda örtüşmektedir. Her iki rapor da Gazze’deki insani durumla ilgili aynı tespiti

yapmakta, filoya yapılan saldırı ve sonrasında yaşananlarla ilgili benzer suçların işlendiğini ve benzer hukuk ihlallerinin olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Türkiye’nin nihai raporunda birtakım yeni bulgu ve iddialara yer verilmektedir. Söz gelimi BM raporunda yalnızca İsrail’in delil karartma girişimlerine dikkat çekilirken, Türkiye’ninkinde bu husus bir adım daha ileri taşınmaktadır. Buna göre “İsrailli yetkililer birtakım fotomontajlar yaparak ve yalnızca fotoğraf ve video çekmek için yolcuların önlerine yiyecek ve su koymak gibi mizansenlere başvurarak uluslararası camiayı yanıltma teşebbüsünde bulunmuşlardır” (s. 38-39).

Olayın doğrudan taraflarından biri olması hasebiyle Türkiye’nin raporunda bazı konular daha tafsilatlı ele alınmaktadır. Doğrudan Türkiye’yi ilgilendiren konuların başında ise gemilerin ve yolcuların denetimleriyle ilgili iddialar yer almaktadır:

Türkiye’den yola çıkmış olan gemilerin tüm güvenlik kontrolleri, gümrük ve gemi güvenliği önlemleri mevzuata uygun şekilde gerçekleştirilmişti. Bu gemilerdeki yolcular, bunların kişisel eşyaları ve büyük miktardaki insani yardım malzemesi de ayrıntılı bir şekilde denetlenmişti. Kontrollerde ateşli veya başka kategoride herhangi bir silah bulunmamıştı. Bu gemilerin demir aldıkları Türk limanlarının tamamı, Uluslararası Denizcilik Örgütü’nün Uluslararası Gemi ve Liman Tesis Güvenlik Kodu (ISPS) kapsamında tescilli limanlardır. (s. 4).

Raporun bu tespitleriyle bütünüyle insani amaçlarla yola çıkan filonun sivil bir girişim olduğu vurgulanırken, İsrail’in uluslararası sulardaki müdahalesinin kabul edilemez bir düşmanlık göstergisi olduğu ifade edilmektedir. Raporla “geminin durdurulması ve ziyaret edilerek aranması gibi taleplerde bulunulmadığına dikkat çekilmekte” (s. 19), “makinelik tüfekler, lazer güdümlü tüfekler, tabancalar ve modifiye paintball tüfekleriyle donatılmış” İsrail kuvvetlerinin “firkateynler, helikopterler, zodyak şişme botlar ve denizaltılarla destekli şekilde, ‘planlı ve kapsamlı bir saldırı’ gerçekleştirdikleri” kaydedilmektedir (s. 4, 17-18).

Türkiye'nin temel görüşlerinden bir diğeri “İsrail askerlerinin helikopterlerden gerçek mermilerle ateş açarak, henüz hiçbir asker geminin güvertesine inmeden iki sivil öldürdükleri” yönündedir (s. 4, 20, 22-23). Bu tespitini otopsi sonuçlarına başvurarak destekleyen rapora göre (s. 27-28), “saldırı sırasında İsrail askerleri sivil yolculara karşı aşırı, rastgele ve orantısız güç kullanmışlardır. Yolcular, İsrail askerlerinin silahlı saldırısına karşı, silah kullanmaksızın meşru müdafaa haklarına başvurmuşlardır” (s. 84-86). “Beyaz bayrak sallanmasına ve farklı dillerde teslim olunduğuna dair dâhili anonlar yapılmasına rağmen askerler öldürme kastıyla ateş etmeye devam etmişlerdir” (s. 26, 28).

İsrail'in bu saldırısı sonucu hayatlarını kaybedenlerin Türk vatandaşı olmaları Türkiye'ye vatandaşlık haklarından doğan birtakım yükümlülükler getirmektedir. Bu sebeple Türkiye, İsrail'i vatandaşlarına karşı işlediği suçlar dolayısıyla da özür dilemeye ve hesap vermeye çağırmakta, ayrıca ölenler ve yaralananlar için tazminat talep etmektedir. Hukuk kurallarının tüm devletleri eşit bir şekilde bağlaması gerektiğini vurgulayan raporun temel önermesinin şu cümlelerle ifade edildiği söylenebilir:

Bu konu, uluslararası toplumun hukukun üstünlüğünü ne ölçüde arzuladığını göstermek bakımından belirleyici olacaktır. Hiçbir devletin kendisini hukukun üstünde görmesine izin verilmemelidir. Cezasızlık yerini sorumluluğa terk etmelidir. İsrail sorumluluğunu teslim etmeli ve buna bağlı olarak da Türkiye Cumhuriyeti'nden açıkça özür dileyerek hukuk dışı saldırısıyla yol açtığı zarar ve kayıpları tazmin etmelidir. İsrail'in bu saldırısının kınanması ayrıca açık denizlerde seyrüsefer hakkının geleceği açısından da hayati bir önemi haizdir. Aksi takdirde asla çığnenemez mahiyetteki bir hakkın ihlaline göz yumulması suretiyle [uluslararası hukuk bakımından] tehlikeli bir emsalin ortaya çıkmasının önü açılacaktır ki, bu durumun çok boyutlu olumsuz etkilerini bugünden tam manasıyla kestirmek mümkün değildir (s. 8-9).

Turkel Komisyonu Raporu Yahut Muhayyel Bir Gerçeklik İnşa Etmek

İnsani yardım filosuna yaptığı askerî saldırının uluslararası camiadan şiddetli tepkiler alması sebebiyle bir soruşturma komisyonu kurmak zorunda kalan İsrail, emekli yargıç Jacob Turkel başkanlığındaki bir heyete hazırlattığı raporunda, İsrail müdahalesini uluslararası hukuka aykırı bulan BM İnsan Hakları Konseyi'nin raporu ile Türkiye'nin daha önce BM'ye sunduğu ancak gizli tuttuğu raporundaki argümanlara cevap vermeye çalışmakta ve esas itibarıyla şu üç hususu ele almaktadır: a) Gazze Şeridi'ne askerî gerekçelerle uygulanan ambargonun uluslararası hukuka uygun olduğu ve bu ambargonun Gazze Şeridi'ndeki insani durumu kötüleştirici bir etkisinin bulunmadığı; b) Bu ambargonun sürdürülebilir olması açısından İsrail ordusunun ambargoyu korumak için meşru zeminde yapıp ettikleri; c) İnsani yardım filosunu organize eden kurumlar ve filo da yer alan kişilerin konumları ve faaliyetleri.

Komisyon üyeleri, tamamen bağımsız olduklarına hususi bir vurgu yapmakta, her iki tarafı dinlemek için ellerinden gelen çabayı gösterdiklerini ifade etmektedirler (s. 11). Ancak gerek T.C. Hükümeti gerekse başta İHH yetkilileri olmak üzere “insani yardım filosu”nu organize edenler ve katılımcılar tarafından meşru görülmediğinden raporun hazırlanışında kendi argümanlarını teyit etmek için kullandıkları birtakım video kayıtları⁹ ve daha ziyade olaya müdahil olan İsrail askerlerinin şahitlikleriyle yetinmek durumunda kalmışlardır. Bu durum raporun yazım üslubunda da kendisini göstermektedir. Çoğunlukla İsrail silahlı gücü mensuplarının anlattıkları, doğrudan komisyonun tespitleri olarak sunulmaktadır.

Komisyon, İsrail'in Gazze'ye ambargo uygulamasını bütünüyle uluslararası hukuk çerçevesinde yer alan askerî bir eylem olarak değerlendirmektedir. Gazze'deki mevcut insani durumun filo düzenleyicilerinin iddia ettiği gibi “insani bir felaket” seviyesinde olmadığını vurgulamakta ve bu hususta İsrail'in BM temsilcileriyle sürekli

irtibat hâlinde çalıştığını iddia etmektedir (s. 27, 34, 45-61, 64-90). Dolayısıyla “İsrail ordu mensuplarının Hamas’la arasındaki savaşı bile uluslararası hukuka uygun olarak sürdürdükleri noktasında şüphe yoktur” görüşüne ulaşan komisyon (s. 91-102), filo yolcularına yapılan müdahalede de uluslararası hukuk çerçevesinin dışında hareket edilmesinin düşünülmemeyeceği kanaatindedir. Üyeler, bu argümanlarını ilginç bir noktaya taşıyarak filo aracılığıyla bahsi geçen ambargoyu delme girişimlerini “İsrail’e karşı askerî bir eylem” olarak görmektedirler (s. 111). Bu sebeple “Dökme Kurşun Operasyonu”nun neden olduğu yıkımın izlerini bir nebze olsun silebilmek için gemilere yüklenen çimento çuvalıları, “Hamas’ın İsrail’e karşı askerî amaçlarla kullanabildiği teçhizat”a (s. 239), Mavi Marmara’daki bir yaşındaki bebekten seksen yaşını aşmış insanlara kadar 37 farklı ülkeden yaklaşık 700 yolcu, birer “militan”a dönüşmekte; yolcuların üzerlerindeki can yelekleri “askerî üniforma”ya, gemi içerisinde düzeni sağlamak için ellerindeki telsizlerle haberleşmeleri “emir komuta zinciri içerisinde hareket etmelerine” delalet etmektedir. Gemideki bu “düzenli askerî birliğin (!)” silahlarını tespit etmekte de oldukça mahir olan komisyon, “yangın hortumlarını, sandalyeleri, sopa ve porselen tabakları” öldürücü silahlar olarak lanse edebilmektedir (s. 247-251). Dolayısıyla İsrail ordusuna karşı böylesi bir askerî harekât içerisinde giren bu gemiyi durdurmak gibi meşru bir çerçevede hareket eden İsrail askerleri gemiye indiklerinde maruz kaldıkları “düşmanca tavır” ve “aşırı şiddet kullanımı”na karşı meşru müdafaa haklarını kullanarak dokuz insani yardım gönüllüsünü öldürmüşlerdir (s. 221, 255 vd.). Filonun düzenlenmesi, uluslararası sularda seyretmesi ve gemi yolcularının kendilerine daha gemiye çıkmadan ateş açmaya başlayan askerlere karşı direnmeleri gayrimeşru olunca, meşru müdafaa çerçevesinde hareket eden İsrail’in bu operasyonu doğal olarak uluslararası hukuka uygun olmaktadır (!).

Rapor bir bütün hâlinde ele alındığında, hukuki kariyerlerinin böylesi bir raporu hazırlamaktaki ehliyetlerine delalet ettiğine özel vurgu yapılmasına rağmen (s. 13) komisyon üyelerinin bağımsız

birer “yargıç” üslûbuna sahip olmadıkları, daha ziyade “müdafaa avukatı” ağzıyla tespitlerde buldukları anlaşılmaktadır. Zaman zaman suçlayıcı ve saldırgan bir üslûba dönüşen bu yazım tarzı, metni bir rapor olmaktan çok bir “müdafaaname”ye dönüştürmektedir. İHH aleyhinde kullanılan neredeyse tüm argümanlarda 11 Eylül sonrası dünya gündemine terörizmi çağrıştıracak anlam aralıklarıyla sokulan “radikal İslamcı” ve “siyasal İslamcı” gibi yaftalardan güç devşirmeye çalışılması da (s. 118-119), bir yandan Batı dünyasına mesaj vermeyi hedeflerken öte yandan meselenin mecrasından saptırılarak farklı bir bağlama çekilmesini sağlamaya matuftur. Bu müdafaamenin herhangi bir mahfilde ciddiye alınabilmesi gerek meri uluslararası hukuk ilkeleri gerekse hukuk mantığı açısından oldukça şaşırtıcı olacaktır. Nitekim İsrail’in etkili gazetelerinden Haaretz’in başyazısında raporun naifliğine dikkat çekilmekte ve “[İsrail için] bu kadar iyi bir raporun aslında ülkenin uluslararası camia nezdindeki mevcut durumunu daha da kötüleştirmekten başka bir işe yaramayacağı”na vurgu yapılmaktadır.¹⁰ Gerçekten de yaşları bir hayli ilerlemiş olan komisyon üyeleri, eğer gerçekten zihinsel yeteneklerini kaybetmedilerse, bütün insanlık âlemiyle dalga geçiyor olmalı. Zira başka bir izah, bu metinde yazılanları açıklamaya yetmeyecektir.

Değerlendirme

Sonuç olarak, BM raporundaki bulgularla Türkiye’nin nihai raporundaki bulguların büyük oranda örtüşüyor olmasının, her iki raporun olan biteni objektif bir şekilde tasvir etmeye çalışmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. İsrail’in “müdafaanamesi” ise bu iki rapora cevap yetiştirmeye çalışan savunmacı bir üslûba sahiptir. Ancak metinde yazılanlar hukuki değerlendirmelerden ziyade, büyük oranda “tezvirat” seviyesinde kalmaktadır. Yine de, İsrail’in kendisiyle ilgili -uluslararası hukuk ilkeleri açısından bakıldığında son derece kifayetsiz olsa da- bir rapor hazırlamak zorunda kalması Mavi Marmara hadisesi ile birlikte artık dünyanın yavaş yavaş değişmeye başladığını İsrail’in de fark ettiğine delalet edebilir.

Özetle belirtmek gerekirse “Gazze Özgürlük Filosu”na yapılan müdahaleyle ilgili hazırlanan raporlar iki zıt kutbu temsil etmektedir: BM İnsan Hakları Komisyonu ve Türk Ulusal Araştırma ve İnceleme Komisyonu raporlarında her yaptığıyla uluslararası hukuk kurallarını çiğneyen bir İsrail portresi; Turkel Komisyonu raporunda ise sadece bu müdahalesinde değil, tüm faaliyetlerinde hukuk kurallarına sıkı sıkıya bağlı bir İsrail portresi. Şu hâlde bütün bir insanlık için mesele, kafalarımızı kuma gömüp gömmeyeceğimiz noktasında düğümlenmektedir.

Uluslararası hukukun etki ve imkânları açısından bakıldığında tüm bu raporları göz önüne almak durumunda olan BM İnceleme Paneli’nin nasıl bir neticeye varacağını kestirmek mümkün değildir. Ancak meselenin bir de uluslararası vicdan açısından önemi bulunmaktadır. Tüm bu olup bitenler karşısında şair İsmet Özel’in bir mısraında dile getirdiği gibi “Körüm, o hâlde karanlık niye benden kaçıyor?”¹¹ diye hayıflanmak da hakkaniyete teslim olup vicdanının aydınlığıyla yolunu bulmayı tercih etmek de insanlığın kendi elinde zira.

Sonnotlar

- ¹ *Report of the International Fact-Finding Mission to Investigate Violations of International Law, Including International Humanitarian and Human Rights Law, Resulting from the Israeli Attacks on the Flotilla of Ships Carrying Humanitarian Assistance*, (27 September 2010), 66 s.
- ² *Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy to Gaza on 31 May 2010, Turkish National Commission of Inquiry*, (Ankara, February 2011), 120 s.
- ³ *The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010, The Turkel Commission*, (Report/Part One), Government Printing Israel, [January 2010 (Doğrusu 2011)], 294 s. Raporun ikinci kısmı henüz yayımlanmamıştır.
- ⁴ Panele dair BM açıklaması için bk. <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/sgsm13101.doc.htm>.
- ⁵ Raporun hazırlanış sürecine dair bk. <http://strasbourg.cg.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=3470>.
- ⁶ Filo hadisesinden sonra, Güvenlik Konseyi’nin, Gazze’deki durumu “sürdürülemez” olarak nitelendirmiş olmasına atıfta bulunan Heyet, ayrıca Uluslararası Kızılhaç Komitesi ve İnsan Hakları Komitesi’nin de aynı görüşte olduğunu belirleyerek bu tespiti raporuna almıştır, bk. s. 10-11, 14. Bu görüşü paylaşan diğer uluslararası kurumlar arasında şunlar yer almaktadır: BM İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi OCHA, Dünya Gıda Programı, Dünya Bankası, BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve BM Kalkınma Programı.
- ⁷ Bu çerçevedeki ihlaller şöyle sıralanmaktadır: “Temel medeni davranış standartlarını ihlal, haklarında yü-

rütülen hukuki süreç ve prosedürlerle ilgili yeterince bilgilendirilmeleri, bilhassa imzalamaları istenen sınır dışı belgeleriyle ilgili olarak özellikle yanlış bilgilendirilmeleri, hukuki destek ve/veya ülkelerinin İsrail’deki elçiliğinden ya da diplomatik temsilciliğinden konsolosluk hizmeti almaktan mahrumiyet, aileleriyle ve diğer yakınlarıyla iletişim kurmalarına izin verilmeyişi. Eşi olaylar sırasında hayatını kaybeden bir kadın yolcunun ailesini arayıp durumdan onları haberdar etmesine bile izin verilmemiş olması takınılan aşırı ve sert tutuma verilebilecek örneklerden bir tanesidir.” s. 47-48.

- ⁸ Heyet’in tespit ettiği hukuk ihlalleri arasında ayrıca “yolculara ait eşyalara el konulması” ile “gemilere el konulup özellikle Mavi Marmara’nın büyük oranda tahrip edilmesi” de yer almaktadır, bk. s. 51-52.
- ⁹ Komisyonun, Mavi Marmara’daki aktivistlerin “gemi üzerindeki konuşlanmaları”na ayırdığı bölümde geminin güvenlik kamera kayıtlarını kullanmasına rağmen, geminin ele geçirilmesi sonrası yaralı ve tutsaklara yapılan muamelenin “son derece insani” olduğu hususunda yalnızca İsrail askerlerinin şahitliklerini ve mizansen olarak hazırlanan bazı fotoğrafları kullanması manidardır (s. 193-197). Hâlbuki gerek BM raporunda gerekse Türkiye’nin hazırladığı raporda “işkence ve kötü muameleye varan” tavırlar gösterildiği belirtilmektedir. Bu durumun delil karartma kapsamında değerlendirildiğine yukarıda işaret edilmişti.
- ¹⁰ “The report is good, the situation is bad”, <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/thereport-is-good-the-situation-is-bad-1.338817>.
- ¹¹ İsmet Özel, *Of Not Being A Jew, Şule Yayınları*, İstanbul: 2005, s. 11.